

Strafrecht

Naar een hervorming van de assisenprocedure?

Raf VERSTRAETEN
buitengewoon hoogleraar; advocaat

Lore GYSELAERS
wetenschappelijk medewerker¹

¹ De auteurs fungeerden respectievelijk als co-voorzitter en wetenschappelijk medewerker van de Commissie tot hervorming van het assisenhof, ingesteld door de minister van Justitie. Huidige bijdrage is gebaseerd op het eindverslag dat door de Commissie bij de minister in januari 2006 werd ingediend.

In november 2004 werd door de minister van Justitie een pluridisciplinaire Commissie samengesteld teneinde te reflecteren over de zinvolheid en de kwaliteit van de huidige assisenprocedure en in voorkomend geval voorstellen tot hervorming te formuleren. Bij het mandaat van de werkgroep werd beklemtoond dat geen enkel *a priori* vastliggend uitgangspunt diende te worden gehanteerd met betrekking tot de uitwerking van de meest adequaat geachte procedure voor de berechting van bepaalde misdaden.

Na indiening van het intermediair rapport van 8 maart 2005 waarin door de Commissie twee mogelijke fundamentele oriëntaties werden ontwikkeld – enerzijds een voorstel tot afschaffing van het hof van assisen in zijn huidige vorm en vervanging door een innoverend alternatief in de vorm van een "échevinage"; anderzijds een **modernisering van het hof van assisen**– werd de Commissie bij Koninklijk Besluit van 20 juli 2005¹ gelast met de taak een voorontwerp van wet en een memorie van toelichting betreffende haar tweede voorstel uit te werken. Meer in het bijzonder diende zij te reflecteren over:

- 1° de samenstelling van het hof van assisen, daaronder begrepen het statuut van de gezworenen en assessoren;
- 2° de bevoegdheid van het hof van assisen;
- 3° de rechtspleging voor het hof van assisen;
- 4° de inberaadneming;
- 5° de motivering van de arresten van het hof van assisen;
- 6° de indiening van een beroep, beperkt wat het voorwerp ervan betreft, tegen de arresten van het hof van assisen;
- 7° de verbetering van de rechtspositie van het slachtoffer.

In uitvoering van de opdracht van de minister heeft de Commissie getracht op maximale wijze tegemoet te komen aan de **knelpunten** die de huidige assisenprocedure kenmerken. Enerzijds biedt het actuele systeem van berechting onvoldoende garanties voor een goede en kwaliteitsvolle rechtsbedeling voor de zwaarste misdrijven. Anderzijds veroorzaakt de huidige assisenprocedure een zeer zware belasting die de vlotte afhandeling van tal van andere strafzaken – en ook burgerlijke zaken– belemmert.

De Commissie onderstreepte dat de door haar voorgestelde hervormingen geenszins een loutere "toiletage" betreffen, doch –weliswaar met respect voor de uitgangspunten eigen aan een juryrechtspraak– een hernieuwde brede reflectie willen bieden over de actuele assisenprocedure in haar geheel – afsluiting van het onderzoek, samenstelling van het hof en de jury, rechtspleging ter en na de terechtzitting–, in het licht van de huidige maatschappelijke normen en noden. Er werd naar gestreefd om aan de voorgestelde hervormingen een **maximale onderlinge samenhang en coherentie** te verlenen.

De Commissie beoogt een grondige modernisering van de actuele assisenprocedure vanuit de **volgende principes en doelstellingen**: verbetering van de samenstelling en de representativiteit van de jury (A), verbetering van de effi-

¹ Koninklijk besluit van 20 juli 2005 tot oprichting van een Commissie tot Hervorming van het Assisenhof, *B.S.* 9 augustus 2005.

ciëntie en de doelmatigheid van de assisenprocedure (B), verbetering van de kwaliteit van de uitspraken van het hof van assisen (C), verbetering van de rechten van verdediging (D), verbetering van de rechtspositie van de burgerlijke partij en het slachtoffer (E). Deze krachtlijnen worden hieronder uiteengezet.

I. Verbetering van de samenstelling en de representativiteit van de jury

De Commissie stelt voor om het aantal juryleden te wijzigen en de leeftijds-grenzen te herzien (1.) alsook om de procedure van samenstelling van de jury bij te sturen (2.).

§1. Aantal juryleden en leeftijdsgrenzen

In het actuele systeem zijn de voorwaarden om de functie van jurylid te kunnen vervullen vastgelegd in de artikelen 222 en volgende van het Gerechtelijk Wetboek: het moet gaan om personen die ingeschreven zijn op de kiezerslijsten voor het parlement, die de burgerlijke en politieke rechten genieten, tussen 30 en 60 jaar oud zijn en kunnen lezen en schrijven. Wat de leeftijdsvereiste betreft moet evenwel opgemerkt worden dat het in de praktijk mogelijk is om tot 64 jaar in aanmerking te komen voor het vervullen van de juryfunctie, gezien de gemeentelijke lijst als eerste stap in de samenstelling van de jury maar om de vier jaar wordt opgemaakt.²

A. Aantal juryleden

Wat het aantal juryleden betreft, onderstreept de Commissie, in het licht van de optie van het behoud van de juryrechtspraak, de noodzaak van een voldoende aantal juryleden als tegengewicht voor de aanwezigheid van de voorzitter in de beraadslaging over de schuldvraag (*infra, C. Verbetering van de kwaliteit van de uitspraken van het hof van assisen*). Vandaar dat de Commissie een verlaging naar zes juryleden niet wenselijk acht en van oordeel is dat een aantal van **acht juryleden** passend is. Dit cijfer garandeert beter het gewenste overwicht van de juryleden in het gemengd beraad (*infra, C. Verbetering van de kwaliteit van de uitspraken van het hof van assisen*), ook gelet op het voorstel om de assessoren af te schaffen (*infra, B. Verbetering van de efficiëntie en de doelmatigheid van de assisenprocedure*). Deze proportionele verhoudingen zijn tevens onontbeerlijk om een evenwichtig meerderhedensysteem te realiseren op basis waarvan men tot een veroordeling kan komen (*infra, C. Verbetering van de kwaliteit van de uitspraken van het hof van assisen*).

De vermindering naar acht juryleden kadert tevens in de doelstelling om de assisenprocedure te verlichten. Het zou de beraadslaging vergemakkelijken en

² Artikel 218 van het Gerechtelijk Wetboek.

het is te verkiezen in het licht van het invoeren van de motivering (*infra*, D. Verbetering van de rechten van verdediging).

Rechtsvergelijkend onderzoek toont daarenboven aan dat het traditionele aantal van twaalf juryleden geen absolute regel is.³

B. Leeftijd

Daarnaast dienen de leeftijdsvoorwaarden voor potentiële juryleden aangepast te worden aan de huidige samenleving. Anno 2005 geldt een hogere levensverwachting dan degene die gold op het moment van het invoeren van het jursysteem in 1830. Gelet op de plaats die jongeren in onze maatschappij innemen, kunnen zij meer bij justitie betrokken worden. De Commissie acht evenwel een verlaging tot 18 jaar niet wenselijk. Recht spreken is immers een ernstige aangelegenheid die een zekere levenservaring vereist. Men kan evenmin rechter zijn op die leeftijd. Het zou paradoxaal overkomen indien men enerzijds de leeftijd waarop juryleden in criminele zaken recht kunnen spreken zou verlagen tot 18 jaar en anderzijds steeds hogere eisen van ervaring, maturiteit en opleiding zou stellen aan de beroepsmagistraten.⁴

De Commissie is een verlaging tot **25 jaar** genegen.

Wat de maximumleeftijd betreft, lijkt een uitbreiding tot **65 jaar** aangewezen gezien de hogere levensverwachting anno 2005. Vanuit het feit dat de gemeentelijke jurylijsten slechts om de 4 jaar worden opgemaakt, impliceert dit *de facto* dat tot 69 jaar kan worden gezeteld. De Commissie acht het evenwel wenselijk te voorzien dat men vanaf 65 jaar een vrijstelling kan vragen.⁵

³ Zo bestond de jury in de Griekse oudheid uit een honderdtal personen. Maar ook in het actuele Franse (negen juryleden in eerste aanleg), Italiaanse (zes juryleden in eerste en tweede aanleg), Spaanse (negen juryleden) en Noorse (tien juryleden) recht wordt een ander aantal weerhouden. Zelfs in de Verenigde Staten besliste het *Supreme Court* dat het getal twaalf geen specifieke garantie vormt. Bepaalde staten opteerden dan ook voor een lager aantal (*Williams v. Florida*, 399 U.S. 78 (1970); *Colgrove v. Battin*, 413 U.S. 149 (1973) (J. Abramson, *We the Jury. The Jury System and the Ideal of Democracy*, Harvard University Press, 2000, p. 180).

⁴ Vanuit rechtsvergelijkend perspectief kan opgemerkt worden dat in Frankrijk evenmin de leeftijd van 18 jaar werd weerhouden. Men oordeelde dat de vergelijking met het stemrecht evenmin opgaat: "*Une chose est en effet de participer à une élection et de prendre une décision, de faire un choix, après avoir écouté les uns et les autres, lu les commentaires des journaux, participé à des débats publics et contradictoires et pris le temps de réfléchir; autre chose est de prendre une décision seul, sans le secours d'une discussion avec des proches, sans aucune préparation au rôle de juge et être, en quelque sorte brutalement, au bout de quelques heures, le dispensateur ou non de la liberté de l'autre et - il n'y a pas si longtemps - l'arbitre de la vie ou de la mort de cet autre au moment où, en fait, on commence à peine à entrer dans la vie.*" Door de wet van 29 december 1972 werd in Frankrijk de minimumleeftijd op 23 jaar gebracht.

⁵ Dit is ook in andere landen het geval is, bijvoorbeeld in Frankrijk (vanaf 70 jaar), in Engeland (vanaf 65 jaar) en in Spanje (vanaf 65 jaar).

C. Sociale samenstelling en seksuele pariteit

De Commissie is de idee van het invoeren van een **seksuele pariteit** om meer evenwicht in de jury te bekomen alsook het vereisen van een evenwichtige sociale samenstelling, niet genegen. Dergelijke opgelegde evenwichten zijn strijdig met het principe van de lottrekking.

§2. Samenstelling van de jury

Om de samenstelling van de jury te verbeteren, acht de Commissie het aangegeven het lijstensysteem aan te passen (a) en de discretionaire wrakingsmogelijkheid af te schaffen (b).

A. Wijziging van het lijstensysteem

Het samenstellen van de jury op de dag zelf van de terechtzitting kan voor de gezworenen problematisch zijn, gezien zij zich niet in ideale omstandigheden beschikbaar kunnen maken. Bovendien vertraagt het de aanvang van het eigenlijke proces. Voor een goed en efficiënt verloop van de procedure is het aangewezen de eerste dag van het proces onmiddellijk aan te vangen met de behandeling van de grond van de zaak in kwestie.

In het licht van deze doelstellingen acht de Commissie een **voorafgaande samenstelling** van de jury aangewezen.

Twee uitvoerig besproken opties werden niet weerhouden: enerzijds een jury per sessie en anderzijds een wijziging aan het lijstensysteem met voorafgaande samenstelling van verschillende jury's voor verschillende zaken. Voortbouwend op deze laatste optie werd een nieuw voorstel uitgewerkt.

Bij een **jury "per sessie"** zou één enkele jury op voorhand uit een "pool" van mensen aangesteld worden voor een langere periode, namelijk een trimester of een semester, waardoor die jury, in dezelfde samenstelling, aldus bevoegd wordt voor meerdere zaken. Het nadeel hiervan is dat een zekere 'professionalisering' van de jury ontstaat. Bovendien komt de representativiteit van de jury meer in het gedrang.

In geval van een **wijziging aan het lijstensysteem**, met voorafgaande aanwijzing van verschillende jury's voor verschillende zaken, is er reeds het voordeel dat de burger zich op een behoorlijke manier kan organiseren en beschikbaar maken. De jury moet ook niet meer bij de start van elke zaak worden samengesteld, wat een tijdswinst oplevert. Evenwel bestaat hier het risico dat meerdere personen zich zullen onttrekken aan hun burgerplicht gezien zij lang op voorhand op de hoogte zijn. Tevens ontstaat in die omstandigheden een groter gevaar op beïnvloeding.

Teneinde aan deze nadelen tegemoet te komen, stelt de Commissie voor het actuele systeem – met aanstelling van een jury per zaak- te behouden, zij het dat de concrete samenstelling niet meer gebeurt op de eerste dag van de eigenlijke terechtzitting, maar minimum acht dagen op voorhand. De doelstelling ligt in het evolueren naar een systeem dat enerzijds de juryleden de mogelijkheid biedt zich in behoorlijke omstandigheden te organiseren voor hun aankomende

juryfunctie en dat anderzijds toelaat een **informatiesessie** te organiseren ten einde de juryleden beter voor te bereiden. Deze informatiesessie vat de Commissie geenszins op vanuit de bedoeling de juryleden een zekere juridische vorming of opleiding te geven. Het zou daarentegen een louter informatieve sessie betreffen waarbij het verloop van de assisenprocedure op een duidelijke manier wordt uiteengezet, waarbij uitgelegd wordt wat van de juryleden verwacht wordt, alsook welke hun rechten en plichten zijn.

B. Afschaffing van de discretionaire wrakingsmogelijkheid

Uiteraard dienen de redenen van wraking, voorzien door het Gerechtelijk Wetboek, tijdens de debatten onverminderd te blijven gelden.

De Commissie is echter gekant tegen het huidig systeem van de **discretionaire wraking**. In het actuele systeem van wraking, kan men stellen dat zowel het openbaar ministerie als de verdediging 'zijn' jury probeert samen te stellen.⁶ Dit systeem vertoont erg arbitraire trekken en laat toe bepaalde categorieën van burgers te discrimineren op basis van hun schijnbare identiteit (geslacht, etnische afkomst, leeftijd, beroep, ...). Het staat op gespannen voet met het principe van lottrekking en volksrechtspraak.⁷

Anderzijds is de Commissie zich er van bewust dat een garantie moet bestaan dat bepaalde personen die **kennelijk onbekwaam** zijn om in een jury te zeten, eruit gehaald kunnen worden. Bijvoorbeeld kan gedacht worden aan gevallen van toxicomanie of doofheid. Dit kan worden opgelost door het invoeren van een afdoende formule in de wettelijke voorwaarden⁸ op basis waarvan personen die kennelijk onbekwaam zijn voor het vervullen van het juryambt, geweerd kunnen worden. De bevoegdheid om mensen uit te sluiten op basis

⁶ Artikel 247 van het Gerechtelijk Wetboek: "De voorzitter van het hof van assisen neemt een voor een de namen van de gezworenen uit de bus. Eerst de beschuldigde, daarna de procureur-generaal, mag dan een gelijk aantal gezworenen wraken, namelijk zes indien er geen plaatsvervangende gezworenen zijn, zeven indien er één of twee zijn en acht indien er drie of vier zijn, negen indien er vijf of zes zijn, tien indien er zeven of acht zijn, elf indien er negen of tien zijn en twaalf indien er elf of twaalf zijn. De beschuldigde en de procureur-generaal mogen hun reden voor de wraking niet bekendmaken."

⁷ Rechtsvergelijkend is op te merken dat bv. in Groot-Brittannië de Criminal Justice Act 1988 het recht van de "peremptory challenge" waarover de verdediging voorheen beschikte om zonder reden te wraken, afschafte teneinde een einde te stellen aan de misbruiken. Wel werd de mogelijkheid tot wraken behouden indien men een gegronde reden kan aangeven waarom een bepaalde persoon ongeschikt is voor de juryfunctie. Ook het recht van de vervolgende partij "to Stand by for the Crown", wat in de praktijk eveneens neerkomt op een discretionaire wraking gezien geen reden moet opgegeven worden, werd gevoelig beknot door de Attorney General's Guideline van 1989: slechts in gevallen waar de staatsveiligheid op het spel staat, wordt deze mogelijkheid nog uitgeoefend. In Italië gelden enkel wettelijke wrakingsgronden, met name betrokkenheid bij de concrete zaak of verwantschap met één van de partijen. Deze gronden gelden tevens voor de beroepsmagistraten.

⁸ Artikelen 223 en 224 van het Gerechtelijk Wetboek.

van het niet voldoen aan de wettelijke criteria is dan een ambtshalve bevoegdheid van de voorzitter.

De Commissie wenst tevens dat een wettelijke voorwaarde wordt voorzien vanuit het oogpunt van in het **verleden opgelopen veroordelingen**.⁹ De in artikel 31, 4° van het Strafwetboek voorziene ontzetting uit het recht om gezworene te zijn is op dit vlak een onvoldoende garantie. De zoektocht naar een objectief criterium om eveneens in België bepaalde vroeger veroordeelden van het juryambt uit te sluiten, bracht de Commissie in eerste instantie ertoe de reeds bestaande grenzen, gesteld in het Kieswetboek betreffende de uitoefening van het kiesrecht, als criterium in overweging te nemen.¹⁰ Alhoewel deze optie het voordeel biedt te verwijzen naar reeds bestaande grenzen, is zij evenwel problematisch aangezien enerzijds de "duur" van de uitsluiting in het Kieswetboek beperkt is in de tijd en anderzijds in het Kieswetboek niets voorzien is in verband met de werkstraf. De werkstraf, geïntroduceerd door de Wet van 17 april 2002¹¹, kan opgelegd worden voor overtredingen, wanbedrijven en gecorrectionaliseerde misdaden. Een werkstraf voor wanbedrijven of gecorrectionaliseerde misdaden kan oplopen tot 300 uur. De praktijk toont aan dat er in ruime mate gebruik van wordt gemaakt, soms ook voor vrij ernstige misdrijven. Aldus zou een aanpassing van de Kieswet kunnen worden in aanmerking genomen, zodat ook de werkstraf hierin zou begrepen worden. Vermits deze aanpassing op dit ogenblik niet voorligt, is de Commissie van oordeel dat het aangewezen is een eigen wettelijk criterium te voorzien dat ook de werkstraf omvat. Ze stelt voor om een optreden als jurylid uit te sluiten voor al degenen die veroordeeld werden tot een correctionele gevangenisstraf van meer dan vier maanden of een correctionele werkstraf van meer dan 60 uren.

⁹ Vanuit rechtsvergelijkend perspectief blijkt dat de uitsluiting van vroeger veroordeelde personen voor de juryfunctie reeds bestaat in verschillende landen, zij het dat de concrete invulling ervan varieert van land tot land. In Groot-Brittannië zijn de personen die veroordeeld zijn tot een gevangenisstraf van meer dan vijf jaren definitief uitgesloten van de mogelijkheid om de functie van jurylid uit te oefenen. Ligt de gevangenisstraf lager dan vijf jaren, dan geldt de uitsluiting slechts indien men deze veroordeling gedurende de laatste tien jaren heeft opgelopen. Bovendien zijn de personen die in de loop van vijf jaren voorafgaand aan het eigenlijke proces onderworpen werden aan één of andere vorm van gecontroleerde vrijheid eveneens uitgesloten. In Frankrijk komt men niet in aanmerking voor het juryambt wanneer het strafblad een veroordeling bevat voor een misdaad of een wanbedrijf met een straf van gelijk of meer dan zes maanden.

¹⁰ Artikel 6 van het Kieswetboek bepaalt dat zij die tot een criminele straf zijn veroordeeld, voorgoed van het kiesrecht zijn uitgesloten en niet tot de stemming mogen worden toegelaten. De uitoefening van het kiesrecht wordt geschorst voor degenen die tot een gevangenisstraf van meer dan vier maanden zijn veroordeeld, met uitsluiting van degenen die veroordeeld zijn op grond van de artikelen 419 en 420 van het Strafwetboek. De onbekwaamheid duurt zes jaar wanneer de straf meer dan vier maanden tot minder dan drie jaar bedraagt en twaalf jaar wanneer de straf ten minste drie jaar bedraagt (Artikel 7, 2° van het Kieswetboek).

¹¹ Wet van 17 april 2002 tot invoering van de werkstraf als autonome straf in correctionele zaken en in politiezaken, *B.S.* 7 mei 2002.

II. Verbetering van de efficiëntie en doelmatigheid van de assisenprocedure

Om de efficiëntie van de assisenprocedure en van de strafrechtsbedeling in het algemeen te verbeteren, acht de Commissie het aangewezen tegemoet te komen aan de organisatorische problemen (1.) alsook voorstellen te doen teneinde de procedure te verlichten (2.) en de bevoegdheid te objectiveren(3.).

§1. Specifiek kader

De actuele assisenprocedure wordt verweten belastend, duur en zeer tijdrovend te zijn. Dit is ten dele te wijten aan het feit dat het hof van assisen in het huidige systeem geen permanent rechtscollege uitmaakt. De samenstelling van het professioneel kader dat het hof van assisen momenteel karakteriseert, veroorzaakt vooral bij de zetel een overbelasting. Vanuit de zorg voor een betere rechtsbedeling alsook omwille van de huidige organisatorische problemen en teneinde gerechtelijke achterstand maximaal te vermijden, acht de Commissie het aangewezen een specifiek kader van gespecialiseerde magistraten aan het hof van assisen toe te wijzen. In het licht hiervan dient het hof van assisen een permanent rechtscollege te worden.

In concreto opteert de Commissie ervoor in een vast kader van magistraten te voorzien (a) en over te gaan tot de afschaffing van de assessoren (b).

A. Een vast kader van magistraten

Een **vast kader** van voorzitters laat vooreerst een **specialisatie** toe, wat een meerwaarde betekent in het licht van het voorstel van de Commissie om te evolueren naar een gemengd beraad, waarbij de voorzitter aan de beraadslaging nopens de schuldvraag wordt toegevoegd (*infra*, C). Vervolgens wordt aldus **vermeden** dat de voorzitter voortdurend heen en weer pendelt tussen hof van beroep en hof van assisen, wat in grote mate **de werking van de kamers van het hof van beroep verstoort**. Ten slotte is dit ook beter vanuit het oogpunt van de **loyaliteit van de procedure**. In het huidige systeem wordt de voorzitter van het hof van assisen immers pas aangewezen nadat zaak en beschuldigde(n) reeds bekend zijn. Een vast kader laat toe om een reglement op te stellen, met bijvoorbeeld een beurtrol, zodat de naam van de voorzitter niet langer *post factum* wordt bepaald.

Voorgesteld wordt om te werken volgens het reeds bestaande systeem van **tijdelijke mandaten** geldend voor federale magistraten, voorzitters van de rechtbank van eerste aanleg, voorzitters van de arbeidsrechtbank, voorzitters van de rechtbank van koophandel, onderzoeksrechters, jeugdrechters enz. De Commissie stelt, overeenkomstig het thans vooropgestelde beleid, een **mandaat van vijf jaar** voorop.

De Commissie acht een hernieuwbaarheid van het mandaat aangewezen omwille van de onafhankelijkheid voor de mandaathouder en tevens om toe te la-

ten de opgebouwde deskundigheid en ervaring verder te optimaliseren. Concreet wordt geopteerd voor een **tweemaal hernieuwbaar** mandaat.

Voor de **aanwijzing** van de voorzitter van het hof van assisen opteert de Commissie voor een aanwijzing door de Koning (minister van Justitie) op voordracht van de **Hoge Raad voor de Justitie**. Deze Hoge Raad kan een ge-objectiveerd advies uitbrengen. In de Hoge Raad voor de Justitie zetelen ook niet-magistraten, die een verrijking kunnen betekenen in het voordrachtproces.

Wat de voorwaarden tot aanwijzing betreft, vereist de huidige regeling dat men raadsheer is in het hof van beroep. Er wordt voorgesteld **minimum drie jaar ervaring als raadsheer** te vereisen. Er moet rekening worden gehouden met het adagium '*justice must not only be done, it must also be seen to be done*'. Dit is met name van belang in hoofde van de raadsheren afkomstig van het parket of parket-generaal. De drie jaar ervaring als raadsheer in het hof van beroep zijn hier belangrijk als een soort 'afkoelingsperiode' vooraleer men in de rol van voorzitter van het hof van assisen kan treden. Ook voor het verwerven van de technische know-how die het voorzitten van een hof van assisen vergt, is de ervaring van drie jaar gewenst.

B. De afschaffing van de assessoren

In het huidige systeem worden de assessoren, zijnde magistraten van de rechtbank van eerste aanleg, voor de duur van de zitting van het hof van assisen onttrokken aan deze rechtbank, waardoor andere zaken, die zij als alleenzettelend rechter voorzitten of waarover zij in een kamer van drie rechters dienen te oordelen, vaak dienen te worden uitgesteld ingevolge hun onbeschikbaarheid voor de rechtbank van eerste aanleg.

De Commissie erkent dat de assessoren in bepaalde gevallen een nuttige rol kunnen spelen in het bijstaan van de voorzitter bijvoorbeeld bij complexe juridische problemen, bij het opstellen van tussenarresten of bij het toezicht op de naleving van formaliteiten.

Toch is de Commissie van oordeel dat men beter kan opteren voor de **afschaffing van de assessoren**.¹²

Vooreerst blijkt de inbreng van de assessoren in de praktijk vaak eerder gering. Deze vaststelling is ook in verband te brengen met de discretionaire macht waarover de voorzitter beschikt en die hem zeer ruime eigen bevoegdheden verschaft.

Vervolgens kan de aanwezigheid van assessoren aanleiding geven tot verwarring bij de rechtszoekenden: soms handelt de voorzitter alleen (binnen zijn discretionaire macht), dan weer handelt hij samen met de assessoren (tussenarresten en afhandeling van de burgerlijke belangen), terwijl dit laatste niet wordt

¹² De Commissie is het op dit vlak eens met de strekking van het Wetsvoorstel van 19 mei 2004 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek en van het Wetboek van strafvordering, teneinde niet langer te voorzien in de bijzitters van het hof van assisen (wetsvoorstel ingediend door M.Ch. MARGHEM en A. COURTOIS, *Parl. St. Kamer* 2003-04, nr. 51-1148/001).

veruitwendigd daar de voorzitter het woord voert. Ook naar de jury toe is dit niet steeds duidelijk.

Een goed geselecteerde en gevormde voorzitter dient zelf in staat te zijn om zelfs complexe juridische vraagstukken op te lossen alsook de redactie van de motivering op zich te nemen (*infra*, D. *Verbetering van de rechten van verdigting*). De ernstige selectie met aanwijzing door de Koning (minister van Justitie) op voordracht van de Hoge Raad voor de Justitie wil net garanderen dat de voorzitter over de vereiste kwaliteiten beschikt zowel op juridisch vlak als op menselijk vlak.

Ook het vermijden van onregelmatigheden is mogelijk zonder assessoren. Bovendien kan ook de griffier de voorzitter op een en ander wijzen.

Een permanent beschikbare referendaris die opzoekingen verricht met betrekking tot complexe juridische vragen, heeft meer nut dan het huidige systeem van assessoren.

Ten slotte is de Commissie erg gevoelig voor de kwestie van de belangen van vele rechtzoekenden wier zaken vertraging oplopen ingevolge het wegtrekken van de assessoren uit hun reguliere werkzaamheden. Inderdaad wordt door de onbeschikbaarheid van de betrokken rechters en de verstoring van de organisatie en de goede werking van de rechtbanken, de afhandeling van tal van zaken vertraagd. Dit kan zowel gaan om strafzaken (waardoor slachtoffers moeten wachten op de afhandeling van hun zaak en ten aanzien van daders de redelijke termijn voorzien door artikel 6 E.V.R.M. in het gedrang komt) als om burgerlijke zaken.

Tevens moet de vraag naar het al dan niet behouden van de assessoren gekaderd worden in de nieuwe formule van gemengd beraad die de Commissie wenst in te voeren op basis waarvan de voorzitter van het hof van assisen aan de beraadslaging nopens de schuldvraag wordt toegevoegd (*infra*, C. *Verbetering van de kwaliteit van de uitspraken van het hof van assisen*). Teneinde het overwicht van de juryleden blijvend te verzekeren en gelet op het voorstel om het aantal juryleden te verlagen (*supra*, A. *Verbetering van de samenstelling en de representativiteit van de jury*), is het dan ook verkieslijk een verlaging van het aantal professionelen door te voeren teneinde de wenselijke verhouding niet te verstoren.

Ten slotte kan er rechtsvergelijkend worden op gewezen dat in de *common law* landen de professionele taak wordt toevertrouwd aan één rechter. Dit geldt ook in Spanje, waar de jury in 1995 opnieuw werd ingevoerd.¹³

§2. Verlichting van de procedure

Naast deze organisatorische problemen, wordt de efficiënte afhandeling van criminele zaken tevens belemmerd door de mondelinge procedure, die weliswaar het voordeel biedt van een grondige behandeling van de zaak, maar anderzijds eveneens het gevaar van omslachtigheid en irrationaliteit inhoudt. Door verschillende ingrepen wenst de Commissie een verlichting van de procedure te realiseren, teneinde haar te rationaliseren en te objectiveren, en dit

¹³ Wet 5/1995 van 22 mei 1995.

zowel voor de procedure na de afsluiting van het onderzoek (A) als voor de procedure na de aanhangigmaking bij het hof van assisen (B).

A. Afsluiting van het onderzoek

De Commissie acht het behoud van de dubbele beoordeling –raadkamer én kamer van inbeschuldigingstelling– niet noodzakelijk en is van oordeel dat de procedure op dit vlak kan worden verlicht en vereenvoudigd.¹⁴

De Commissie opteert voor de **schrapping van de tussenkomst van de raadkamer**, waardoor het openbaar ministerie rechtstreeks een vordering dient te richten tot de kamer van inbeschuldigingstelling. Doordat de beoordeling op dit niveau wordt gesitueerd, en niet over de verschillende raadmaken van een rechtsgebied, wordt de uniformiteit in de benadering van de rechtspraak maximaal verzekerd.

Het onderscheid dat dan ontstaat tussen de assisenprocedure en de gewone procedure doet volgens de Commissie geen probleem rijzen van conformiteit aan de Grondwet en aan artikel 6 E.V.R.M. De onderzoeksgerechten oordelen niet over de grond van de zaak; er bestaat op dit vlak geen verplichting tot het voorzien van een dubbele aanleg.¹⁵ In dit opzicht is trouwens op te merken dat in geval van rechtstreekse dagvaarding helemaal geen sprake is van enige filtering door een onderzoeksgerecht, en de zaak rechtstreeks bij het vonnisgerecht

¹⁴ Ter vergelijking kan er worden op gewezen dat ook in Frankrijk de dubbele beoordeling na afsluiting van het onderzoek niet meer voorzien is en dat de onderzoeksrechter de zaak rechtstreeks verwijst naar het hof van assisen: artikel 82 van de Wet van 15 juni 2000 "renforçant la protection de la présomption d'innocence et les droits des victimes", *J.O.* nr. 138 van 16 juni 2000 p. 9038.

¹⁵ In dat verband kan gewezen worden op een arrest van het Arbitragehof van 14 december 2005. In dit arrest werd de regel goedgekeurd houdende dat de kamer van inbeschuldigingstelling een persoon die noch door de procureur des Konings, noch door de burgerlijke partij in het geding is geroepen, en die niet door de onderzoeksrechter als verdachte werd beschouwd, ambtshalve in verdenking kan stellen. Immers "*door de gelijkwaardige mogelijkheden die de rechtspleging voor de kamer van inbeschuldigingstelling biedt, worden op voldoende wijze de nadelen gecompenseerd die voortvloeien uit het feit dat de partij die niet als verdachte of in verdenking gestelde is betrokken bij een gerechtelijk onderzoek, niet de mogelijkheid heeft gehad om, bij toepassing van de artikelen 61ter en 61quiquies van het Wetboek van Strafvordering, de onderzoeksrechter te verzoeken om inzage in het dossier en om het stellen van bijkomende onderzoekshandelingen.*" Het voorstel van de Commissie is minder verregaand dan voornoemde regel. Zo wordt enkel de dubbele beoordeling afgeschaft, terwijl de mogelijkheid om toepassing te vragen van de artikelen 61ter en 61quiquies onverkort blijft gelden. Daarenboven ziet het Arbitragehof evenmin een schending van artikel 6 E.V.R.M. waar het stelt: "*in zoverre artikel 6 van het E.V.R.M. aan eenieder waarborgen biedt in het stadium voordat de zaak bij het vonnisgerecht aanhangig is gemaakt, dient te worden vastgesteld dat het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie, in samenhang gelezen met voormeld artikel 6, niet worden geschonden.*" (Zie Arbitragehof arrest nr. 191/2005, 14 december 2005, beschikbaar op www.arbitrage.be, overweging B. 8).

wordt gebracht. Overigens doet ook bij toepassing van het klassieke mechanisme van de evocatie, de kamer van inbeschuldigingstelling rechtstreeks de regeling van de rechtspleging. Ook in correctionele zaken bestaat trouwens geen dubbele aanleg voor de onderzoeksgerechten in zoverre het gaat om de beoordeling van de bezwaren.

B. Na de aanhangigmaking bij het hof van assisen

1. De preliminaire zitting

De Commissie meent dat de procedure kan worden verbeterd door de organisatie van een **preliminaire zitting**, welke voorafgaat aan de opening van de debatten over de grond van de zaak.

Op dit ogenblik wordt in bepaalde rechtsgebieden in zekere procedures een aan het proces voorafgaande informele vergadering gehouden met de partijen, en dit met het oog op een vlot verloop van de procedure. De informele afspraken die in voorkomend geval op een dergelijke vergadering worden gemaakt, worden nadien echter niet steeds volledig nageleefd. De Commissie wenst aan een dergelijke voorbereidende bijeenkomst een formeel kader te verschaffen en de draagwijdte ervan te verruimen.¹⁶

Deze preliminaire zitting die uiteraard alsdan in aanwezigheid van alle partijen dient te verlopen – doch zonder de jury¹⁷ – zou een drievoudig oogmerk hebben: vooreerst de behandeling van de in **artikel 312 bis van het Wetboek van strafvordering** bedoelde middelen; het behandelen van eventuele verzoeken tot **aanvullend onderzoek**; ten slotte het bepalen van de **lijst van getuigen**.

De Commissie opteert ervoor dat de procedureperikelen worden afgehandeld *vóór de eedaflegging van de jury*. Gezien de techniciteit is het immers aangezien dit zonder de jury af te handelen. Bovendien kan de jury dan van start gaan met een "zuiver" dossier. Ook wordt vermeden dat de jury doorheen de pleidooien over de beweerd nietige onderzoekshandelingen de inhoud hiervan de facto al kent. Dit kan worden gerealiseerd door het instellen van genoemde "preliminaire zitting".

¹⁶ Ter vergelijking kan verwezen worden naar Groot-Brittannië, waar de Criminal Justice Act van 1987 in zware fraudezaken de aanbevelingen van de Roskill Committee inzake een meer formele procedure van "preparatory hearing" goedkeurde. Het doel van een dergelijke procedure bestaat erin: *to identify issues which are likely to be material to the verdict of the jury; to assist their comprehension of any such issues; to expedite the proceedings before the jury; and to assist the judge's management of the trial* (Criminal Justice Act 1987, s. 7. Zie ook de artikelen 28 tot 38 van de Criminal Procedure and Investigations Act 1996).

¹⁷ De Commissie acht het aangewezen dat de potentiële juryleden slechts uitgenodigd worden voor de samenstelling van de jury na het plaatsvinden van de preliminaire zitting, gelet op haar openbaar karakter.

Daarnaast wordt door de invoering van genoemde preliminaire zitting, de mogelijkheid gecreëerd om *verzoeken tot bijkomend onderzoek* reeds voor te leggen vóór de aanvang van de debatten over de grond van de zaak. In het kader van deze preliminaire zitting kan de voorzitter ook reeds op contradictoire wijze initiatieven nemen teneinde, à charge of à décharge, aanvullend onderzoek te bevelen en aldus de eventuele lacunes van het onderzoek aan te vullen. Op die manier kan artikel 298 van het Wetboek van strafvordering dat aan de voorzitter van het hof van assisen de bevoegdheid geeft om vóór de aanvang van de debatten op eenzijdige wijze - niet contradictoir - aanvullend onderzoek te laten uitvoeren, geschrapt worden. Het kan immers niet worden ontkend dat de voorzitter op dat ogenblik een rol vervult die analogieën vertoont met deze van de onderzoeksrechter. Ook indien hij het onderzoek uiteraard niet "herbegint", zal hij het adequaat karakter ervan beoordelen en naar eigen inzichten corrigeren, en dit op een voor partijen niet contradictoire wijze. Hierbij is ook rekening te houden met het feit dat in het voorliggende voorstel, de voorzitter deel uitmaakt van het gemengd beraad. De handhaving van de rol vervat in voornoemd artikel 298 leidt er aldus toe dat deze bevoegdheid op gespannen voet komt te staan met de vereisten van onpartijdigheid en het eerlijk proces in de zin van artikel 6 E.V.R.M. Bovendien biedt het huidige procedureel systeem voldoende waarborgen om de voorlegging van een lacunair dossier te vermijden.

Wat de getuigen betreft, acht de Commissie het in het licht van de verlichting van de procedure noodzakelijk om het aantal, waar verantwoord, te kunnen beperken. Met name kan niet worden ontkend dat soms sprake is van een oneigenlijk, minstens objectief moeilijk te verantwoorden gebruik van de absolute vrijheid die op dit ogenblik bestaat om een ongelimiteerd aantal getuigen op te roepen.

Uiteraard is rekening te houden met het traditionele uitgangspunt dat de jury beslist op grond van datgene wat op de zitting wordt gezegd.

Wel is op te merken dat dit enigszins paradoxaal is, in de mate het voorbereidend onderzoek in assisenzaken bijzonder grondig wordt uitgevoerd. Bijgevolg kan er worden voor gepleit om dit vooronderzoek te valoriseren en waar mogelijk nog te optimaliseren.

Met betrekking tot de moraliteit is optimalisering mogelijk via de opstelling van een **persoonlijkheidsdossier**. Dit kan toelaten om het aantal moraliteitsgetuigen te beperken. Dit persoonlijkheidsdossier komt in de plaats van het "buurtonderzoek" en betreft het sociale aspect. Dit beoogt relevante informatie te verzamelen via het horen van significante personen uit de omgeving van de beschuldigde en eventueel het slachtoffer.

De Commissie is van oordeel dat het opmaken van dit dossier niet meer moet worden toevertrouwd aan de politie gezien hun prioriteiten en beperkte middelen. Hoewel binnen de politie op dit ogenblik (een beperkt aantal) specialisten terzake bestaan, worden deze taken toebedeeld boven op de andere plichten en is dit zeer vaak geen prioriteit, waardoor de moraliteitsverslagen soms met veel vertraging tot stand komen.

Het opstellen van dit dossier kan worden opgedragen aan een maatschappelijk assistent of criminoloog, verbonden aan de **diensten van de FOD-justitie**. Met name kan gedacht worden aan de dienst justitiehuisen, waardoor justitie-assistenten, na opleiding hiertoe, deze specifieke taak zouden kunnen uitoefenen.

Anderzijds geeft de onderzoeksrechter onverwijld opdracht tot het opstellen van een **psychiatrisch of psychologisch deskundigenonderzoek** van de in-verdenkinggestelde.

Op dit vlak is te verwijzen naar het POKO (penitentiair onderzoeks- en klinisch observatiecentrum, CPRO, Centre pénitentiaire de recherche et d'observation clinique) waarvan de oprichting wordt aangekondigd sinds het einde van de jaren '90.¹⁸

Dit voorstel van de Commissie, dat zowel een verlichting bij de politie als van de assisenprocedure zou teweegbrengen, veronderstelt dat de nodige middelen en personeel worden vrijgemaakt. Tevens dient aandacht besteed te worden aan de vorming van de ambtenaren van het ministerie van Justitie op dit vlak.

Vervolgens is de Commissie van oordeel dat de voorzitter van het hof van assisen – met betrekking tot de getuigen die **niet als loutere moraliteitsgetuigen** te beschouwen zijn – over een **marginale toetsingsrecht** moet beschikken houdende de mogelijkheid tot weigering van getuigen op basis van het criterium dat de getuigen *kennelijk* geen uitstaans hebben met de feiten die aan de beschuldigde worden ten laste gelegd en met diens schuld of onschuld desbetreffende.

De door de Commissie vooropgestelde marginale controle strekt ertoe op een onpartijdige wijze excessen te vermijden en een rem te plaatsen daar waar geen enkele toegevoegde waarde voor het debat bestaat.

Wat de **moraliteitsgetuigen** betreft, stelt de Commissie voor om als beginsel een **kwantitatieve beperking** op te leggen, met dien verstande dat de voorzitter een groter aantal moraliteitsgetuigen kan toestaan, wanneer hij dit in de concrete omstandigheden van de zaak passend acht. Met andere woorden zou er geen enkel beoordelingsrecht toekomen aan de voorzitter ten belope van de kwantitatieve beperking. De Commissie stelt voor per beschuldigde en per rechtstreeks slachtoffer - en dus niet per burgerlijke partij- vijf moraliteitsgetuigen toe te laten. Met rechtstreeks slachtoffer wordt bedoeld de persoon of

¹⁸ Zie het K.B. van 19 april 1999 tot instelling van het POKO als een wetenschappelijke instelling van de Staat. Het Centrum wordt verbonden aan het ministerie van Justitie. Het omvat twee departementen en vijf afdelingen. Het "klinisch departement" houdt o.m. een afdeling "beklaagden" in. Het departement "onderzoek" omvat een afdeling "wetenschappelijk onderzoek". Het Centrum heeft o.m. tot taak om expertises en klinische onderzoeken te verrichten van personen die bijzondere problemen stellen inzake diagnose, prognose, terugvalrisico en behandeling, zulks rekening houdend met de aard van de hen ten laste gelegde feiten, inzonderheid voor seksueel misbruik.

personen die als dusdanig genoemd worden in de omschrijving van de tenlastellegging zoals vastgelegd in het arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling. Boven deze kwantitatieve grens kan de voorzitter oordelen of de verzochte getuigen een toegevoegde waarde kunnen bieden, in voorkomend geval in het licht van de conclusies van partijen terzake. Ook deze kwestie kan worden behandeld in het kader van voornoemde preliminaire zitting.

In de **periode tussen de preliminaire zitting en het begin** van de behandeling van de grond van de zaak kunnen geen andere getuigen worden opgeroepen dan deze weerhouden na afloop van de preliminaire zitting.

2. Zitting ten gronde

Op de zitting ten gronde moet worden vermeden dat de verhoopte doelmatigheid van de preliminaire zitting en de marginale toetsing door de voorzitter (*supra*, i) wordt doorkruist doordat partijen zonder meer "wachten" tot de behandeling van de grond van de zaak om dan over te gaan, in de loop van deze debatten, tot het laten **oproepen van bijkomende getuigen**.

Aldus kan een tweevoudige beoordeling worden vooropgesteld: enerzijds geldt uiteraard blijvend het criterium dat toepasselijk is bij de beoordeling op de preliminaire zitting; anderzijds zou de vraag tot het oproepen van bijkomende getuigen enkel worden ingewilligd wanneer de noodzaak tot de bijkomende getuigenis zich opdringt in het licht van een element dat is opgedoken tijdens de debatten.

Wat het **verhoor van getuigen** betreft, spreekt de Commissie zich uit tegen een rechtstreeks verhoor van de getuigen door de partijen. Het risico van bepaalde vormen van manipulatie doorheen de vraagstelling dient ten alle prijze te worden vermeden. De voorzitter moet hier dus een controlerecht behouden.

Andere voorstellen betreffende het verlichten van de procedure op de zitting ten gronde zijn onder meer: de vervanging van de verplichting tot "voorlezing" van de akte van beschuldiging door een beknopte uiteenzetting van de beschuldiging, de schrapping van de mogelijkheid tot het formuleren van "opmerkingen" na de getuigenissen en de afschaffing van het vragensysteem (*infra*, C. *Verbetering van de kwaliteit van de uitspraken van het hof van assisen*).

§3. Objectivering van de bevoegdheid

Een derde knelpunt dat de actuele assisenprocedure kenmerkt heeft betrekking op de bevoegdheid. Enerzijds geeft de toenemende complexiteit van criminele zaken aanleiding tot langdurige en ingewikkelde procedures. Anderzijds stemt de taakuitoefening door het hof van assisen al lang niet meer overeen met de oorspronkelijke bedoeling van de grondwetgever. Door de praktijk van systematische correctionalisatie, via de aanneming van soms behoorlijk illusoire verzachtende omstandigheden, werden er immers steeds meer misdaden aan de

bevoegdheid van het hof van assisen onttrokken. De Commissie acht het absoluut wenselijk om aan deze onbevredigende situatie tegemoet te komen, ten einde de bevoegdheid van het assisenhof zo rationeel mogelijk te organiseren.

Vanuit zowel principiële als doelmatigheidsoverwegingen opteert de Commissie voor de opstelling van een **positieve en limitatieve lijst** van de door het hof van assisen te beoordelen misdrijven. Deze benadering biedt het voordeel van een duidelijke en bewuste keuze voor het voorleggen van bepaalde zaken aan een juryrechtspraak, in plaats van het huidige uitermate kunstmatige eliminatiesysteem via de correctionalisatie, dat bovendien regelmatig oorzaak is van procedurele problemen (cf. de gevallen van regeling van rechtsgebied).

De andere misdaden worden toevertrouwd aan de beoordeling van de correctionele rechtbank.

De limitatieve positieve lijst bevat enerzijds de misdaden die aanleiding kunnen geven tot een **vrijheidsberovende levenslange straf** en anderzijds een uitbreiding naar enkele misdaden die aanleiding kunnen geven tot een vrijheidsberovende straf van 30 jaar. Het **uitgangspunt** om opgenomen te worden in de limitatieve lijst is het bestaan van een dodelijk slachtoffer, en dit tengevolge van het oogmerk van de dader om te doden. Evenwel wordt verdedigd om ook sommige misdrijven op te nemen waar deze laatste intentie ontbreekt. De achterliggende filosofie ligt dan in de bijzondere wreedheid die door de daad werd teweeggebracht, zoals met name in geval van foltering of verkrachting.

Het kan worden verdedigd dat via voornoemde criteria een onderscheid wordt gemaakt dat objectief en redelijk verantwoord is.

Het introduceren van een dergelijke positieve limitatieve lijst brengt **verscheidene gevolgen** teweeg. Zo komen de strafbare pogingen (met de hierin vervatte interpretatieproblemen) niet meer voor assisen. Op de tweede plaats wordt de wet op de voorlopige hechtenis alsook de wet inzake de verzachtende omstandigheden vereenvoudigd en de correctionalisatie door de onderzoeksgerechten valt weg. Ten derde dient de Grondwet gewijzigd te worden. Dit kan door te stellen dat "het hof van assisen bevoegd is voor de misdaden bepaald door de wet, alsmede...". Ten slotte wordt de correctionele rechtbank bevoegd voor alle huidige misdaden die niet op de lijst voorkomen. Deze misdaden moeten gekwalificeerd worden als "*misdaden die behoren tot de bijzondere bevoegdheid van de correctionele rechtbank*", waardoor de gevolgen zowel met betrekking tot het materieel strafrecht (strafbare deelneming, poging, samenloop, herhaling, ...) als met betrekking tot het strafprocesrecht (verjaring, rechtstreekse dagvaarding, ...) dezelfde blijven. Langs de andere kant wordt de correctionele rechtbank dan wel bevoegd om criminele straffen uit te spreken. Dit kan de indruk geven een strafverzwaring in te voeren, wat kritiek kan uitlokken voor bepaalde misdaden (bv. valsheid in geschrifte) maar wat wenselijk kan zijn voor andere (bv. verkrachting van minderjarige). De Commissie onderstreept hierbij evenwel dat de correctionele rechtbank vanzelfsprekend steeds verzachtende omstandigheden kan aannemen met precies dezelfde impact als de huidige correctionalisatie door de onderzoeksgerechten. Indien de verschuiving van de mogelijkheid tot de aanneming van verzachtende omstandigheden van de onderzoeksgerechten naar –exclusief– de vonnisgerechten zou aangevoeld worden als de toebedeling van een te ruime vrijheid – te ruime

marges – aan deze rechters ten gronde¹⁹, is de Commissie van oordeel dat het aan de wetgever toekomt om terzake zijn verantwoordelijkheid te nemen en met name over te gaan tot een (her)evaluatie van het adequaat karakter van de bestaande strafmaten voor bepaalde misdrijven, veeleer dan het huidige kunstmatige correctionalisatiemechanisme te laten bestaan.

Naast de misdaden die uitdrukkelijk tot de positieve en limitatieve lijst behoren, acht de Commissie het aangewezen dat de bevoegdheid van het hof van assisen tevens uitgestrekt blijft over de **politieke misdrijven en de drukpersmisdrijven**.

III. Verbetering van de kwaliteit van de uitspraken van het hof van assisen

De onbekendheid van juryleden met juridische begrippen houdt risico's in. Zowel de complexere criminaliteit als de evolutie van het bewijsrecht onder impuls van het internationale recht, doen de nood ontstaan aan een ondersteunende omkadering van de juryleden. In het licht hiervan ziet de Commissie heil in **een gemengd beraad**, waarbij de voordelen van een beroepsrechter en de meerwaarde van de juryleden gecombineerd kunnen worden.

Dit betekent dat de voorzitter van het hof van assisen aan de jury wordt toegevoegd vanaf de beraadslaging over de schuld, dit met het oog op een goed verloop van de procedure, het respect voor de regels van de bewijsregeling en het opstellen van de motivatie. Dit gemengd beraad, dat momenteel reeds bestaat op het vlak van de straftoemeting, is, volgens de Commissie, ook noodzakelijk om een motivering van de uitspraak betreffende de schuldvraag mogelijk te maken, alsook een controle hierop (*infra, D. Verbetering van de rechten van verdediging*).

Om de juryleden een comfortabele meerderheid te bieden en gezien de Commissie van oordeel is dat de assessoren afgeschaft kunnen worden (*supra, B. Verbetering van de efficiëntie en de doelmatigheid van de assisenprocedure*), wordt voorgesteld dat **de voorzitter alleen en zonder** stemrecht wordt toegevoegd. In principe beslissen de juryleden alleen over de schuldvraag. De voorzitter verzekert dat de bewijselementen waarop de jury wil steunen regelmatig werden verkregen en wel degelijk aan een contradictoir debat zijn onderworpen. Bovendien heeft hij de mogelijkheid om de juryleden **alle nuttige uitleg** te verschaffen teneinde de technische en juridische begrippen waarmee zij geconfronteerd worden beter te begrijpen en toe te passen.

¹⁹ Hierbij is ook op te merken dat de afwezigheid van correctionalisatie door de Raadkamer ertoe leidt dat de verjaringstermijn voor de betreffende misdaden die aan de correctionele rechtbank worden toebedeeld, tien jaar blijft bedragen, behoudens het geval waarin de rechtbank van oordeel zou zijn dat enkel aanleiding bestaat tot het uitspreken van correctionele rechtbanken, waardoor moet worden uitgegaan van de verjaringstermijn van vijf jaar geldend voor wanbedrijven.

Om zonder meer tot een veroordeling te komen heeft de achtkoppige jury een meerderheid nodig van **zes tegen twee**. Bij een **vier-vier beslissing** volgt een vrijspraak. Ingeval van **vijf-drie** voor de hoofdvraag –niet voor de andere vragen, waar een vijf-drie volstaat- is de Commissie van oordeel dat deze meerderheid onvoldoende is om tot de schuld te besluiten. Naar analogie van het huidige artikel 351 van het Wetboek van strafvordering dient dan de voorzitter te oordelen of hij zich al dan niet aansluit bij de meerderheid van de jury. Indien dit het geval is, komt het aantal stemmen dat besluit tot de schuld op zes-drie en volgt een veroordeling. In het andere geval (vijf-vier) volgt de vrijspraak. Dit systeem biedt aldus de garantie dat men niet kan veroordeeld worden dan wanneer zes personen zich voor de veroordeling hebben uitgesproken. De Commissie acht het tevens aangewezen de **splitsing** van het beraad (schuld-straf) te behouden.

In een systeem van gemengd beraad met ondersteuning van de juryleden door de voorzitter, kan een **einde worden gesteld aan het rigide vragensysteem**. De jury kan zich dan concentreren op de feitelijke beoordeling ("wat is er werkelijk gebeurd"), zonder teveel te moeten redeneren in het keurslijf van soms moeilijke juridische kwalificaties. De voorzitter vertaalt gaandeweg, in samenspraak met de jury, het geheel van de feiten in een bepaalde juridische kwalificatie. Het vertrekpunt is de kwalificatie zoals gegeven in het verwijzingsarrest, maar een herkwalificatie kan plaatsvinden, indien nodig met een heropening van de debatten.

Tevens laat dit systeem toe het huidige artikel 352 Sv. alsook de figuur van de hoofdman van de jury af te schaffen.

IV. Verbetering van de rechten van de verdediging

De actuele assisenprocedure staat op gespannen voet met een aantal **fundamentele waarborgen vervat in internationale verdragen**. Zowel de afwezigheid van motivering van de schuldvraag (1.), als het gebrek aan een ernstige controle op de uitspraak (2.), zijn in de huidige samenleving niet meer te verantwoorden. Dit geldt zowel vanuit het oogpunt van de beschuldigde als van het slachtoffer. De Commissie hecht een essentieel belang aan deze garanties en wenst deze dan ook in de mate van het mogelijke in te schrijven in de huidige assisenprocedure. Ook tijdens de assisenprocedure kunnen de rechten van verdediging verbeterd worden (3.).

§1. Motivering

De Commissie is van oordeel dat de afwezigheid van motivering van de schuldvraag niet langer aanvaardbaar is. De noodzaak om aan dit gebrek tegemoet te komen werd ook reeds aangevoeld door de heren ERDMAN en DE LEVAL in hun rapport "Justitiedialogen" van 2004.²⁰

²⁰ F. ERDMAN en G. DE LEVAL, "Justitiedialogen", [http:// www.just.fgov.be/img_justice/publications/pdf/2.pdf](http://www.just.fgov.be/img_justice/publications/pdf/2.pdf), 60.

De motivering van gerechtelijke beslissingen is te beschouwen als een **fundamentele waarborg van het "eerlijk proces"**. De motiveringsplicht wordt door de Grondwet²¹ voorzien en vereist door de internationale rechtspraak betreffende de rechten van de mens. Daarenboven hebben de partijen het **recht om te weten** en de behoefte om te begrijpen waarom en op welke gronden de beschuldigde is veroordeeld of vrijgesproken. Een behoorlijke motivering draagt bij tot het **beter aanvaarden** van de beslissing zowel door de dader als door het slachtoffer. Indien zij effectief de beweegredenen kennen die aan de beslissing van het hof van assisen ten grondslag liggen, kunnen partijen ook op zinnvolle wijze de opportuniteit van een voorziening in cassatie inschatten. De motiveringsplicht is bovendien van aard om de **kwaliteit van de uitspraak te verhogen**. Zij dient eenieder die (ver)oordeelt ertoe te brengen zijn "intieme overtuiging" te rationaliseren en te objectiveren op basis van bewijselementen en niet van gevoelens of intuïties. Aldus wordt vermeden dat loutere emotiona-liteit aan de grondslag ligt van een beslissing. Ten slotte laat de motivering van de uitspraak een **controle** hierop toe.

De Commissie is van oordeel dat **zowel een beslissing van veroordeling als van vrijspraak** ambtshalve gemotiveerd dient te worden. Er wordt m.a.w. geen antwoordverplichting op conclusies van de partijen vooropgesteld.

De **motivering dient te groeien doorheen de beraadslaging**. Omwille van de motiveringsplicht kan de discussie worden gestructureerd en de redenen die de beslissing dragen kunnen in het debat worden bijgeschaafd. Men komt met andere woorden al motiverend tot een beslissing. Het voorafgaand debat heeft dus ook betrekking op de motivering, hetgeen toelaat de geldigheid na te gaan van de beslissing waarnaar de jury zich oriënteert.

De voorzitter moet hier ook zijn rol van 'informatuur' van de jury kunnen spelen. Indien de juryleden vragen hebben over technische aspecten, moet de voorzitter hen hierbij bijstaan en hen uitleg verstrekken.

Zoals reeds gesteld zal de **voorzitter** (enkel) een stemrecht hebben ingeval van vijf-drie; hij moet zich dus doorheen de debatten zeer terughoudend opstellen. Deze terughoudendheid laat hem ook toe om de rol van **redacteur** van de motivering op zich te nemen. Het zou immers moeilijk aanvaardbaar zijn dat een voorzitter die een uitgesproken standpunt voor of tegen inneemt later een motivering dient te schrijven waarin een standpunt wordt vertolkt dat het tegenovergestelde is van het standpunt dat hij uitgesproken heeft verdedigd.

De motivering moet **gedragen en goedgekeurd** worden door de personen die achter de beslissing staan. Niet alleen de beslissing maar ook de motieven moeten derhalve resulteren uit het debat dat de stemming over de schuld voorafgaat.

De motiveringsplicht leidt er ook toe dat **geen geheime stemming meer** gebeurt. De Commissie is van oordeel dat vanuit de vereisten van een goede en loyale rechtsbedeling, het niet mogelijk is om tot een beslissing te komen, indien de personen die zich achter de beslissing scharen, zich niet bekend maken. Motivering en geheime stemming zijn moeilijk met elkaar te verenigen. De geloofwaardigheid van de beslissing en het feit dat de juryleden zich akkoord moeten verklaren met de motivering staat haaks op de gedachte van een

21 Artikel 149 van de Grondwet.

geheime stemming. Naar de buitenwereld toe blijft de stemming uiteraard wel geheim.

§2. *Rechtsmiddel*

De Commissie acht het wenselijk om een meer effectieve controle in te voeren met betrekking tot de beslissingen van het hof van assisen. Het is immers moeilijk aanvaardbaar dat het hof van assisen, precies waar het de zwaarste misdrijven betreft, uitspraak doet in eerste en laatste aanleg, zonder dat over deze uitspraak enige reële controle kan worden uitgeoefend.

Evenwel spreekt de Commissie zich uit **tegen een hoger beroep met volheid van rechtsmacht** of een "circulaire" hoger beroep, gezien de zwaarte van een dergelijke hervorming alsook zijn gebrek aan logische verantwoording.²²

Aldus opteert de Commissie voor een **enkele controle door het Hof van Cassatie**. Wel is zij van oordeel dat dit rechtsmiddel moet openstaan zowel tegen een beslissing van veroordeling als tegen een vrijspraak, met dien verstande dat de regels inzake de devolutieve werking van de rechtsmiddelen zoals deze bestaan in correctionele en politiezaken onverkort dienen te gelden. Dit betekent dat in geval van vrijspraak, een voorziening in cassatie met betrekking tot de strafvordering enkel openstaat voor het openbaar ministerie. De Commissie kant zich uitdrukkelijk tegen de gedachte dat de **burgerlijke partij** de mogelijkheid zou krijgen om, zoals het openbaar ministerie, een rechtsmiddel in te stellen op strafrechtelijk vlak tegen de uitspraak van een vonnisgerecht.

Bij de vraag naar de **draagwijdte van de controle** door het Hof van Cassatie, werd nagegaan of een ruimere toetsing kan worden ingesteld dan deze die thans geldt in cassatieprocedures tegen uitspraken van het hof van assisen. Met name werd onderzoek gedaan naar de controle die door het Hof van Cassatie wordt uitgeoefend inzake herzieningsprocedures. Het blijft echter een feit dat deze problematiek van de herziening zich situeert in een bijzondere context, waarin de betrokken feitelijke elementen voordien aan geen enkele andere instantie zijn voorgelegd. Aldus opteert de Commissie om inzake de assisenprocedure een cassatiecontrole te voorzien, welke in beginsel verloopt **overeenkomstig de terzake geldende beginselen**. Ingevolge het invoeren van een motiveringsverplichting (*supra*, I), impliceert dit echter een duidelijk **ruimere toetsing** dan thans het geval is.

Bijkomend bij deze kwesties wenst de Commissie dat een, weze het beperkte, controle kan worden uitgeoefend over de beoordeling van de getuigenverklaringen door het hof van assisen. Met het oog hierop is de **registratie van de debatten** voor het hof van assisen onvermijdelijk. De concrete invulling van deze opname en het gebruik ervan moet vastgelegd worden om misbruiken te vermijden. Zo dient de partij die in cassatie gaat in het middel de betwiste passage aan te duiden. Het middel moet bovendien gerelateerd worden aan de motivering. Slechts indien deze twee voorwaarden vervuld zijn, zal de procureur-

²² Dit bestaat in Frankrijk (artikelen 380-1 – 380-15 CPP): Loi du 15 juin 2000 "renforçant la protection de la présomption d'innocence et les droits des victimes", *J.O.* nr. 138 du 16 juin 2000 p. 9038, complétée par la loi du 4 mars 2002, *J.O.* nr. 54 du 5 mars 2002 p. 4169.

generaal de transcriptie bevelen. Uiteraard behoudt het Hof van Cassatie het laatste woord.

De **transcriptie** is enkel mogelijk in functie van de marginale controle van het Hof van Cassatie. Deze marginale controle dient principieel te gebeuren volgens de regels eigen aan de *schending van de bewijskracht van stukken*. Dit betekent dat ten aanzien van de transcriptie van de getuigenissen die de beslissing van het hof van assisen dragen, wordt nagegaan of aan een getuigenis geen inhoud wordt toegeschreven welke deze niet heeft. Dit betekent niet dat het Hof van Cassatie zijn interpretatie van een bepaalde getuigenis in de plaats kan stellen van deze die door het hof van assisen werd weerhouden. Het komt principieel aan de feitenrechters toe om getuigenissen te evalueren en te interpreteren. Het Hof van Cassatie kan echter deze beoordeling censureren wanneer het hof van assisen de betreffende getuigenissen een inhoud of een draagwijde toeschrijft welke deze niet hebben.²³

§3. Tijdens de assisenprocedure

Naast het invoeren van een motiveringsverplichting betreffende de schuldvraag en een nieuw rechtsmiddel, is de Commissie tevens van oordeel dat ook tijdens de assisenprocedure de rechten van de verdediging maximaal moeten worden verzekerd. Om die reden moet onder meer ook afstand worden genomen van **onderzoeksbevoegdheden die op niet-contradictoire wijze** worden uitgeoefend door de voorzitter van het hof van assisen vóór de terechtzitting of van een **ondervraging** door de voorzitter in dit stadium buiten de bijstand van een advocaat.

V. Verbetering van de rechtspositie van de burgerlijke partij en het slachtoffer

Afgezien van de verbetering van de rechten van verdediging in het algemeen, dient een bijzondere aandacht besteed te worden aan de (rechts)positie van de burgerlijke partij en het slachtoffer. Nog al te vaak verschilt de concrete opvang, omkadering en behandeling van het slachtoffer of zijn familieleden naargelang de rechtsmacht, onder meer afhankelijk van toevalligheden als de plaatsgesteldheid of de houding van de voorzitter. De Commissie acht het aangewezen op dit punt te streven naar een **verbeterde en uniforme bejegening van slachtoffers**.

²³ De formulering gebruikt door het Hof van Cassatie in een arrest van 28 januari 1997 kan richtinggevend zijn: *"Dat de taak van het Hof er zich toe beperkt na te gaan of de rechter, wanneer hij zijn beslissing op een akte of een geschrift laat steunen, aan de bewoordingen ervan al dan niet hun gebruikelijke zin heeft toegekend, en, zo niet, of, enerzijds, de gegeven uitlegging met die bewoordingen bestaande is, gelet op de betekenis die de rechter eraan gegeven heeft, anderzijds, de gegeven uitlegging berust op het geheel van de akte dan wel op een deel ervan, waaraan de voorkeur werd gegeven"*.